

Moderní Komenský [1957]

Státní pedagogické nakladatelství vydalo koncem minulého roku sbírku tří pozdních pedagogických spisů J. A. Komenského v původním latinském textu a v pěkném překladu dra Jana Patočky, který knížku doprovodil závěrečnou studií a řadou poznámek. (*Scholarum reformator pansophicus Pansofický vychovatel*, Praha 1956, 94 strany, cena váz. výtisku Kčs 18,40.) Je to nejen výborný dokument, nýbrž knížka i pro dnešního učitele plná pozoruhodných myšlenek a připomínek.

Se zvláštním porozuměním čteme, jak naléhavě Komenský doporučuje praktické vědění, tj. vědění nejen vedoucí k praktickému užitku, nýbrž praxí přímo kontrolované. „K nazírání a řeči vždy nutno připojiti praktické zacházení s věcmi;“; „vědění, které umí toliko nazírat a jmenovat věci, je bez užitku“; „tolik víme, kolik uděláme“ (str. 80). Nejvýš důležité však je vyučovati mládež především pochopení. Často se spokojujeme, když nám žáci správně zopakují, co se naučili z učebnice nebo z našeho výkladu; Komenský k tomu poznamenává: „Mluvíti o věcech bez pochopení znamená počínati si jako papoušek a ne jako člověk.“ V dnešní době, kdy mocný rozvoj pracovních metod a technik v nejrůznějších oborech má zpravidla značný předstih před naším chápáním, před porozuměním podstatě věci, neumíme často leč naučit mládež (zvláště v odborných a technických školách, avšak i jinde) praktickému zacházení s věcmi, aniž bychom vysvětlili dostatečně samo jádro. Tím mocněji nám zazní Komenského připomínka, že „vyučovati ... aby někdo činil něco dříve, než chápe, co činí, znamená dělat jej ne člověkem, nýbrž zvířetem“; „vědění tedy nezbytně předchází, tj. napřed má býti osvícena mysl, než se od ní budou vyžadovat řeči nebo činy“ (str. 49). Neboť – a to zdůrazňuje Komenský ustavičně – úkolem školy je zdokonalit lidskou přirozenost. Rozumějme tomu tak, že metoda vyučování nesmí být primárně určována věcnými hledisky, nýbrž tím jedním cílem, který už není a nesmí být dalším prostředkem, který je naopak sám sobě účelem, totiž člověkem. Na prvním místě má být zdokonalován člověk, věci pak až na druhém a jen proto, aby pomohly k uskutečňování hlavního cíle. Ve vztahu k věcem si ovšem nesmí člověk počínat libovolně; přirozenost lidská, která má být vždy zdokonalována, není věcem cizí, nýbrž odpovídá jim. Není s nimi však na stejné úrovni, protože člověk je pánem věcí. Methoda výuky má proto učinit člověka schopným, aby věci ovládal a tak uskutečnil své panování nad nimi. Od této základní perspektivy nesmí vyučování nikdy odvrátit svou pozornost; to je cíl, „který je třeba ustavičně míti v ruce a nikdy z ní nepouštěti, ať se naše **zaměstnání** obrátí kamkoli“.

I dnes je užitečné si přečíst tyto Komenského myšlenky a rozumět jim aktuálně, moderně.